

JEDNOTLIVOSTI Z OBLASTI DUCHOVNÍ VĚDY

Rudolf Steiner

Étherné tělo člověka

Jsou-li pozorovány vyšší články člověka nadsmyslovým vnímáním, pak toto vnímání není nikdy dokonale shodné s vnímáním vnějších smyslů. Dotkne-li se člověk určitého předmětu a má vjem tepla, pak musí rozlišovat mezi tím, co vychází z předmětu, co z něho jaksi vyzařuje, a tím, co sám prožívá v duši. Vnitřní duševní zážitek vjemu tepla je něco jiného než teplo, vyzařující z předmětu. Představme si tento duševní zážitek sám o sobě, bez vnějšího předmětu. Představme si zážitek - ale právě zážitek duševní - tepelného vjemu v duši, aniž by k tomu dával podnět nějaký vnější fyzický předmět. Kdyby tu byl tento zážitek prostě bez předmětu, pak by to byl klam. Duchovní žák prožívá takovéto vnitřní vjemy bez fyzického podnětu, především bez podnětu svého vlastního těla. Pro určitý stupeň vědomí se mu však jeví tak, že může vědět (jak bylo ukázáno, může to vědět ze zážitku samého), že vnitřní vjem není klamem, nýbrž že je způsoben duchovně-duševní bytostí nadsmyslového vnějšího světa, jako např. obyčejný vjem tepla je způsoben vnějším fyzicko-smyslovým předmětem. Tak je tomu také, když mluvíme o vnímání barev. Musíme tu rozlišovat mezi barvou na vnějším předmětu a vnitřním zážitkem barvy v duši. Představme si vnitřní dojem duše, když vnímá *červený* předmět fyzicko-smyslového vnějšího světa. Představme si, že podržujeme hodně živou vzpomínku na tento dojem, že však odvrátíme oko od předmětu. To, co máme ještě jako vzpomínkovou představu barvy, si zpřítomněme jako vnitřní zážitek. Pak budeme rozlišovat mezi vnitřním zážitkem barvy a vnější barvou. Tyto vnitřní zážitky se obsahově zřetelně odlišují od vnějších smyslových dojmů. Mají mnohem více rysů toho, co je pocíťováno jako bolest a radost, než normální vjem. Představme si, jak tento vnitřní zážitek vystupuje v duši, aniž by byl dán k němu podnět vnějším fyzicko-smyslovým předmětem nebo vzpomínkou na něj. Takový zážitek může mít ten, kdo poznává nadsmyslově. Může také v daném případě vědět, že to není žádný klam, nýbrž výraz duševně-duchovní bytosti. Vyvolává-li tato duševně-duchovní bytost též dojem jako červený předmět smyslově-fyzického světa, pak může být nazvána červenou. U smyslově-fyzického předmětu tu však bude vždy nejprve vnější dojem a potom vnitřní zážitek barvy; u pravého nadsmyslového zření člověka naší doby to však *musí* být obráceně: nejprve vnitřní zážitek, jenž je stínový jako u pouhé vzpomínky na barvu, a potom stále živější obraz. Čím méně dáváme pozor na to, že proces musí být takový, tím méně můžeme rozlišovat mezi skutečným duchovním vjemem a představovaným klamem (iluzí, halucinací apod.). Jak živý bude tento obraz při duševně-duchovním vnímání, zda zůstane zcela stínový jako temná představa nebo bude působit intenzivně jako vnější předmět, to závisí cele na tom, jak daleko pokročil vývoj nadsmyslově poznávajícího.

Všeobecný dojem, jež má vidoucí o lidském étherném těle, můžeme popsat takto: Když nadsmyslově poznávající dosáhne takové síly vůle, že může odvrátit pozornost od toho, co vidí fyzické oko na fyzickém člověku, který stojí před ním, pak může zřít nadsmyslovým vědomím do prostoru, jež zaujímá fyzický člověk. Patří k tomu samozřejmě silné vystupňování vůle, aby odvrátil pozornost nejen od toho, na co myslí, nýbrž i od toho, co před ním stojí, takže fyzický dojem je zcela vymazán. Avšak toto vystupňování je možné a dochází k němu vlivem cvičení k nadsmyslovému poznání. Takto poznávající může mít pak zprvu všeobecný dojem étherného těla. V jeho duši se vynořuje též vnitřní pocit, jaký má např. při vnímání barvy broskvového květu; tento pocit se pak stává intenzivním, živým, takže může říci: Étherné tělo má barvu broskvového květu. Potom vnímá i jednotlivé orgány a proudy étherného těla. Étherné tělo však může být dále popisováno i tím, že udáváme, jakým pocíťům tepla, dojmům tónu apod. duševní zážitky odpovídají. Neboť nejde *pouze* o barevný jev. Ve stejném smyslu může být popisováno i astrální tělo a ostatní články lidské bytosti. Kdo to vezme v úvahu, nahlédne, jak je třeba chápat popisy ve smyslu duchovní vědy (srov. kap. „Podstata člověka“).

Astrální svět

Pokud pozorujeme pouze fyzický svět, jeví se Země, jakožto bydlíště lidí, jako od všeho ostatního oddělené vesmírné těleso. Vystoupí-li však nadmyslové poznání k jiným světům, pak toto oddělení přestává. Proto bylo možno říci, že imaginace vnímá zároveň se Zemí stav měsíční, vyvinutý až do přítomné doby. Ke světu, do něhož takto vstupujeme, patří nejen nadmyslové bytí Země, nýbrž jsou v něm uložena i jiná vesmírná tělesa, která jsou fyzicky od Země oddělena. Poznavatel nadmyslových světů pak pozoruje nejen nadmyslové bytí Země, nýbrž *zprvu* i *nadmyslové* bytí jiných vesmírných těles. (Ze jde zprvu o pozorování *nadmyslové* skutečnosti jiných vesmírných těles, toho by si měl povšimnout každý, kdo je puzen k otázce, proč nadmyslově vidoucí neudávají, jak to vypadá na Marsu apod. Tázající má pak na zřeteli fyzicko-smyslové poměry.) Proto se mohlo ve výkladu této knihy hovořit i o jistých vztazích vývoje Země k souběžnému vývoji Saturnu, Jupitera, Marsu apod.

Je-li astrální tělo člověka vystaveno vlivu spánku, pak patří nejen stavům Země, nýbrž i světům, na nichž se podílejí ještě jiné vesmírné oblasti (hvězdné světy). Tyto světy působí dokonce na astrální tělo člověka i v bdělém stavu. Proto se může jevit název „astrální tělo“ oprávněným.

O životě člověka po smrti

Ve výkladech této knihy se hovořilo o době, v níž po smrti člověka zůstává jeho astrální tělo ještě spojeno s tělem étherným. Během této doby trvá postupně blednoucí vzpomínka na právě uplynulý život. (Srov. kap. „Spánek a smrt“). Tato doba je pro různé lidi různá. Závisejí na tom, jak velká je síla, již drží astrální tělo při sobě tělo étherné, jak velkou má nad ním moc. Nadmyslové poznání může získat dojem o této moci, pozoruje-li člověka, jenž by musel podle stupně svého duševně-tělesného rozpoložení vlastně spát, který se však vnitřní silou udržuje bdělý. Ukazuje se, že různí lidé se udrží různě dlouho bdělými, aniž by byli mezitím přemoženi spánkem. Přibližně tak dlouho, jak se může člověk v krajním případě, musí-li to být, udržet bdělým, tak dlouho trvá po smrti vzpomínka na právě uplynulý život, to znamená souvislost s étherným tělem.

Když se étherné tělo po smrti od člověka odpoutalo, zůstává z něho pro celý další vývoj člověka přece jen něco, co můžeme nazvat jeho extraktem nebo esencí. Tento extrakt obsahuje plody uplynulého života. Je nositelem všeho toho, co se během duchovního vývoje člověka mezi smrtí a novým rozvíjí jako zárodek k následujícímu životu.

Doba mezi smrtí a novým zrozením je určena co do svého trvání tím, že já se vrací do fyzicko-smyslového světa zpravidla teprve tehdy, když se tento svět mezitím přetvořil tak, že já v něm může prožít něco nového. Zatímco já je v duchovních oblastech, pozemské bydlíště se mění. Tato změna souvisí v jednom směru s velkými změnami ve vesmíru; se změnami postavení Země k Slunci apod. Jsou to však vesměs změny, u nichž dochází k jistým opakováním ve spojení s novými poměry. Jejich vnějším výrazem je např., že bod na nebeské klenbě, v němž Slunce vychází na počátku jara, se v průběhu asi 26000 let pootočí o úplný kruh. Tento jarní bod se tak pohyboval během této doby od jedné nebeské oblasti k druhé. Během dvanáctiny této doby, tj. asi za 2100 let, se poměry na Zemi změnily natolik, že lidská duše na ní může po předchozím vtělení prožít něco nového. Protože jsou však zážitky člověka různé podle toho, zda se vtěluje jako žena nebo muž, dochází v uvedené době *zpravidla* ke dvěma vtělením, jednou jako muž, jednou jako žena. Tyto věci závisejí však i na silách, jež si člověk pronáší z pozemského života smrtí. Proto je třeba chápat všechny údaje podobného druhu tak, že platí ve své podstatě, v jednotlivých případech se však mohou nejruznějším způsobem pozměňovat. Na uvedených poměrech ve vesmíru závisejí jen z jedné stránky, jak dlouho lidské já prodlévá v duchovním světě mezi smrtí a novým zrozením. Z jiné stránky to závisejí na stavech vývoje, jimiž člověk v této době prochází. Tyto stavy vedou já po určité době k duchovnímu rozpoložení, jež ve svém vnitřním duchovním prožívání nenalézá již uspokojení a vyvíjí touhu po oné změně vědomí, která se uspokojuje sebezrcadlením ve fyzickém prožívání. Ze spolupůsobení této vnitřní žízně po vtělení a možnosti dané ve vesmíru nalézt příslušnou tělesnost, vyplývá vstup člověka do pozemského života. Protože musejí spolupůsobit dvě skutečnosti, dochází k tomuto vstupu jednou proto, že může být dosaženo přiměřeného vtělení, i když „žízeň“ nedosáhla ještě své výše; podruhé proto, že v příslušné době nebylo vtělení ještě možné, i když „žízeň“ překročila svou normální výši. S těmito poměry souvisí všeobecná životní nálada, v níž se člověk nachází vlivem stavu své tělesné bytosti.

Životní běh člověka

Život člověka, projevující se ve sledu stavů mezi narozením a smrtí, může být plně pochopen jen tak, že neuvažujeme jen o smyslově-fyzickém těle, nýbrž i o oněch změnách, jež probíhají v nadmyslových člancích lidské bytosti.

Na tyto změny můžeme pohlížet takto. Fyzické zrození se jeví jako odpoutání člověka od fyzické mateřské schránky. Síly, které měl před zrozením lidský zárodek společné s tělem matky, existují po narození už jen jako něco samostatného v něm samém. Pro nadmyslové vnímání se však v pozdějším životě odehrávají podobné nadmyslové události jako tyto smyslové při fyzickém zrození. Přibližně až do výměny zubů (v šestém nebo sedmém roce) je člověk totiž, pokud jde o jeho étherné tělo, obklopen éthernou schránkou. V tomto úseku života tato schránka odpadá. Dochází tady ke „zrození“ étherného těla. Člověk však zůstává stále ještě obklopen astrální schránkou, která odpadá v době mezi dvanáctým až šestnáctým rokem (v době pohlavního dospívání). Dochází tu ke „zrození“ astrálního těla. A ještě později se rodí vlastní já. (Plodná hlediska, jež vyplývají z těchto nadmyslových skutečností pro výchovu, jsou podána v mém spisku „Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy“. Tam lze nalézt i další výklady o tom, co tady může být pouze naznačeno.) Člověk žije po zrození já tak, že se začleňuje do světových a životních poměrů a rozvíjí v nich činnost podle povahy článků, činných vlivem jeho já: duše pocitové, rozumové a vědomé. Pak nastává doba, kdy étherné tělo podléhá regresi, kdy prochází opačným utvářením, než při svém rozvoji od sedmi let. Zatímco astrální tělo se předtím vyvíjelo tak, že v sobě rozvíjelo nejprve to, co v něm bylo jako vložka při zrození a pak se po zrození já obohatilo zážitky vnějšího světa, začíná se od určitého okamžiku duchovně živit vlastním étherným tělem. Stravuje étherné tělo. V dalším průběhu života začíná pak i étherné tělo stravovat tělo fyzické. S tím souvisí úpadek fyzického těla ve stařeckém věku.

Tak se životní běh člověka rozpadá na tři části, na dobu, v níž se rozvíjí fyzické a étherné tělo, pak na dobu, v níž se vyvíjejí astrální tělo a já, a nakonec na dobu, kdy étherné a fyzické tělo prodělávají zpětnou proměnu. Astrální tělo se však podílí na všech procesech mezi narozením a smrtí. Tím, že se vlastně duchovně zrodilo teprve mezi dvanáctým až šestnáctým rokem a v poslední životní epoše musí stravovat síly étherné- ho a fyzického těla, vyvíjí se to, čeho je schopno vlastními silami, pomaleji, než kdyby nebylo ve fyzickém a étherném těle. Po smrti, když fyzické a étherné tělo odpadly, probíhá vývoj v době očisty (srov. kap. „Spánek a smrt“) proto přibližně tak, že trvá třetinu doby života mezi narozením a smrtí.

Vyšší oblasti duchovního světa

Imaginací, inspirací a intuicí vystupuje nadmyslové poznání postupně do oblastí duchovního světa, v nichž jsou mu dosažitelné bytosti, které se podílejí na vývoji světa a lidstva. To mu také umožňuje sledovat vývoj člověka mezi smrtí a novým zrozením tak, že se stane pochopitelným. Existují však ještě vyšší oblasti bytí, o nichž se tu můžeme zmínit jen krátce. Když se nadmyslové poznání pozvedlo až k intuici, pak žije ve světě duchovních bytostí. I tyto bytosti procházejí vývojem. To, co je záležitostí současného lidstva, zasahuje v jistém smyslu až do světa intuice. Člověk ovšem přijímá během svého vývoje mezi smrtí a novým zrozením vlivy i z ještě vyšších světů; tyto vlivy prožívá však nepřímou; bytosti duchovního světa je k němu přivádějí. A jsou-li tyto bytosti pozorovány, pak z toho vyplývá všechno, co se s člověkem děje. Avšak vlastní záležitosti těchto bytostí, to, co potřebují pro sebe, aby mohly lidský vývoj vést, může být pozorováno pouze poznáním, jež přesahuje intuici. To naznačuje existenci světů, jež je třeba si představovat tak, že duchovní záležitosti, které jsou na Zemi nejvyšší, tam patří k nejnižším. Rozumná rozhodnutí např. patří v pozemské oblasti k nejvyšším; účinky minerální říše k nejnižším. V oněch vyšších oblastech jsou rozumná rozhodnutí přibližně to, čím jsou na Zemi minerální účinky. Nad oblastí intuice existuje oblast, z níž je sprádan světový plán z duchovních příčin.

Bytostné články člověka

Jak bylo řečeno, pracuje já na lidských bytostných člancích, fyzickém, étherném a astrálním těle, a přetváří je v obráceném pořadí v duchovní já, životního ducha a duchovního člověka. To se vztahuje na práci já na lidské bytosti nejvyššími schopnostmi, jejichž vývoj začal teprve v průběhu stavů Země. Tomuto přetváření předchází však na nižším stupni jiné a jeho prostřednictvím vzniká duše pocitová, rozumová a vědomá. Neboť když se během vývoje člověka utváří duše pocitová, dochází ke změnám v astrálním těle, utváření duše rozumové se projevuje změnami étherného těla a vývoj duše vědomé změnami fyzického těla. V popisu vývoje Země v této knize jsou o tom uvedeny bližší údaje. Takže je možno v jistém smyslu říci: Již duše pocitová spočívá na proměněném astrálním těle; duše rozumová na proměněném étherném těle; duše vědomá na proměněném fyzickém těle. Můžeme však také říci, že tyto tři duševní články jsou částmi astrálního těla, neboť např. duše vědomá je možná jen tím, že je astrální bytostí ve fyzickém těle, které je jí přizpůsobeno. Žije astrálním životem ve fyzickém těle, jež bylo zpracováno v její příbytek.

Stav snu

Snový stav byl v jistém smyslu charakterizován v kapitole „Spánek a smrt“. Najedná straně je třeba ho chápat jako zbytek starého obrazného vědomí, jež bylo člověku vlastní během měsíčního vývoje a také ještě po velkou část vývoje Země. Vývoj kráčí vpřed tak, že dřívější stavy zasahují do pozdějších. A tak se při snění projevuje v člověku nyní jako pozůstatek to, co dříve bylo normálním stavem. Zároveň však je na druhé straně tento stav přece něčím jiným než starým obrazným vědomím. Neboť já zasahuje od svého vzniku rovněž do procesů astrálního těla, jež se odehrávají ve spánku během snění. A tak se projevuje ve snu obrazné vědomí proměněné přítomností já. Protože však toto já nevykonává během snění svou činnost na astrální tělo vědomě, nemůže také být počítáno nic, co patří do oblasti snového života, k tomu, co může vpravdě vést k poznání nadmyslových světů ve smyslu duchovní vědy. Totéž platí pro to, co je často označováno jako vize, tušení či „druhý zrak“ (deuteroskopie). K těmto jevům dochází tím, že já se samo vyřazuje a tak vznikají zbytky stavů starého vědomí. Těch nelze v duchovní vědě bezprostředně použít; to, co je v nich pozorováno, nemůže být v pravém smyslu považováno za její výsledek.

O dosahování nadmyslových poznatků

Cesta k dosažení poznatků o nadmyslových světech, jež byla v této knize podrobněji popsána, může být nazvána i „bezprostřední cestou poznání“. Vedle ní existuje ještě cesta, kterou bychom mohli označit jako „cestu citu“. Bylo by však nesprávné věřit, že by první cesta neměla nic společného s vývojem citu. Vede naopak k co možná největšímu prohloubení citového života. „Cesta citu“ se však obrací *bezprostředně* k pouhému citu a usiluje o to, aby odtud vystoupila k poznatkům. Spočívá v tom, že cit, jestliže se mu duše po určitou dobu cele oddává, se proměňuje v poznání, v obrazné nazírání. Jestliže se duše např. po týdny, měsíce, ba déle naplňuje citem pokory, pak se proměňuje citový obsah v nazírání. Postupným prožíváním těchto citů lze rovněž nalézt cestu do nadmyslových oblastí. Pro současného člověka v dnešních životních podmínkách není však snadné ji provádět. Osamělost a život v ústraní jsou přitom téměř nezbytné. Neboť dojmy každodenního života ruší zvláště na počátku vývoje to, čeho duše dosahuje pohřžením do určitých citů. Naproti tomu cestu poznání, popsanou v této knize, lze provádět v každé dnešní životní situaci.

Pozorování zvláštních událostí a bytostí duchovního světa

Může být položena otázka, zda vnitřní pohřížení a jiné uvedené prostředky k dosažení nadmyslových poznatků dovolují *pouze* pozorování člověka mezi smrtí a novým zrozením nebo jiné duchovní děje v *obecnosti*, anebo zda také umožňují pozorovat zcela určité jednotlivé děje a bytosti, např. určitého zesnulého. Na to je nutno odpovědět: Kdo získal popsányi prostředky schopnost pozorování duchovního světa, může dospět i k pozorování jednotlivostí, jež se v něm odehrávají. Stává se schopným spojit se s lidmi, kteří žijí v duchovním světě mezi smrtí a novým zrozením. Musí se jen přihlížet k tomu, že se tak ve smyslu duchovní vědy má stát pouze po řádném školení pro nadmyslové poznání. Neboť jen tak lze rozlišovat u zvláštních událostí a bytostí mezi klamem a skutečností. Kdo chce pozorovat jednotlivosti bez správného školení, může se stát obětí mnoha klamů. I to nejjednodušší: chápání způsobu, jak je třeba vykládat tyto dojmy zvláštních skutečností nadmyslového světa, není možné bez pokročilého duchovního školení. Ono školení, jež vede do vyšších světů k pozorování toho, co je popsáno v této knize, vede také k tomu, že můžeme sledovat život jednotlivého člověka po smrti; a neméně k tomu, že můžeme pozorovat a chápat všechny zvláštní duchovně-duševní bytosti, které působí ze skrytých světů do světů zjevných. Právě bezpečné pozorování jednotlivostí je však možné jen na základě poznání obecných skutečností existence vesmíru a lidstva, jak se zjevují v duchovním světě, týkajících se každého člověka. Kdo žádá jedno, aniž by chtěl mít druhé, bloudí. Patří ke zkušenostem, jež musíme při pozorování duchovního světa učinit, že vstup do oblastí nadmyslového bytí, po nichž *toužíme* nejdříve, je nám darován teprve tehdy, když usilujeme na vážných, obtížných a obecných otázkách poznání věnovaných cestách o to, co dává vysvětlení o smyslu života. Jestliže jsme prošli po těchto cestách s čistou, nesobeckou touhou po poznání, jsme teprve zralí k tomu, abychom pozorovali jednotlivosti, jejichž nazírání by předtím bylo jen uspokojením egoistické potřeby, i kdyby si toužící namlouval, že se snaží o pohled do duchovního světa jen z lásky, např. k zesnulému. Pohled na zvláštní skutečnosti může získat jen ten, kdo dosáhl vážným zájmem o obecné duchovědné skutečnosti možnost přijímat i zvláštní poznatky zcela bez egoistických žádostí jako objektivní vědeckou pravdu.